

Resultaten van het rijksbrede experiment internetconsultatie wetgeving

In deze bijlage wordt verslag gedaan van de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de uitvoering van het rijksbrede experiment internetconsultatie wetgeving, zoals aangekondigd door het vorige kabinet in zijn brief van 15 januari 2008¹ aan de Tweede Kamer. Dit tweejarige experiment via de hiervoor ontwikkelde website www.internetconsultatie.nl ging van start op 24 juni 2009.

1. Rijksbreed experiment internetconsultatie wetgeving

Doel en opzet

Belangrijke doelstellingen voor het rijksbrede experiment waren het verkrijgen van inzicht in de meerwaarde van internetconsultatie en de capaciteit en tijd die hiermee gemoeid zijn. In het kader van het experiment zouden alle ministeries gedurende twee jaar voor tenminste 10% van de voorstellen voor wetten en algemene maatregelen van bestuur een internetconsultatie uitvoeren.² Ook over voorstellen voor ministeriële regelingen kon via internet worden geconsulteerd, maar hiervoor was geen minimaal percentage vastgesteld.

Op basis van de ervaringen in het experiment zou, vóór afloop van het experiment op 1 juli 2011, een beslissing worden genomen over de vraag of en zo ja, op welke wijze, internetconsultatie structureel kan worden ingezet bij de departementale voorbereiding van wetgeving.

Aantal consultaties

¹ Kamerstukken II, 2007-2008, 29 279, nr. 62

² De aard en omvang van de wetgevingsproductie van de ministeries van Defensie, Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken is zodanig dat de facto niet kon worden geconsulteerd. Deze mogelijkheid was reeds bij de start van het rijksbreed experiment onderkend.

Sinds de start van het experiment zijn 105 voorstellen³ voor consultatie aangeboden via de website www.internetconsultatie.nl. Alle departementen met een substantiële wetgevingsproductie hebben consultaties via internet uitgevoerd. Deze consultaties zijn niet evenredig over de verschillende departementen verdeeld, maar rijksbreed is voldoende ervaring opgedaan om een goed beeld te krijgen van de voor- en nadelen van internetconsultatie in het wetgevingsproces. In de bijlage is een overzicht opgenomen van de voorstellen die de afzonderlijke departementen in het kader van het experiment hebben aangeboden. Ook de lopende consultaties zijn vermeld. Tijdens het experiment stonden over het algemeen drie tot vijf lopende consultaties op de website. Soms kon op meer dan tien consultaties worden gereageerd. Deze continuïteit is van groot belang geweest voor de bekendheid van het experiment. De consultaties hebben vooral betrekking op wetten en algemene maatregelen van bestuur. Er zijn negen ministeriële regelingen geconsulteerd.

Aantallen bezoekers en bezoeken

In de afgelopen twee jaar is de website www.internetconsultatie.nl ruim 497.000 keer bezocht door in totaal circa 181.800 bezoekers, die gemiddeld 22,5 minuut op de site blijven. Ongeveer een vijfde deel van deze bezoekers heeft vaker dan één keer de website bezocht.

Aantal bezoekers, bezoeken en gemiddeld verblijf

Aantal bezoekers	Aantal bezoeken	Gemiddeld verblijf in minuten
181.792	497.005	22,5

³ Peildatum: 1 juni 2011

Het aantal bezoekers is veel hoger dan het aantal reacties op consultaties over voorstellen. Dat wijst erop dat de website zeker niet alleen bezocht wordt door mensen die een bijdrage willen leveren aan een consultatie, maar ook door mensen die geïnformeerd willen worden over wetgevingsvoorstellen die in voorbereiding zijn. Dit wordt wellicht bevorderd door het feit dat de website ook bereikbaar is via het portaal van www.overheid.nl, waar onder meer de officiële bekendmakingen in het Staatsblad en de Staatscourant te vinden zijn.

Aantal en herkomst reacties

Op 1 juni 2011 waren in totaal 105 voorstellen geconsulteerd via de website. Hiervan waren 3 consultaties nog niet afgerond. Het totaal aantal ontvangen reacties op de geconsulteerde voorstellen op 1 juni 2011 was 4993.

Aantal geconsulteerde voorstellen en reacties

Aantal consulteerde voorstellen	Totaal aantal reacties	Gemiddeld aantal reacties	Grootste aantal reacties
105 (waarvan 102 afgerond)	4993	48	2082

Het aantal reacties per voorstel verschilt sterk en hangt mede af van het onderwerp, de verwachte effecten en de doelgroepen die geraakt worden. Maar ook door de mate waarin gecommuniceerd is over het feit dat een bepaalde consultatie loopt. Het is bijvoorbeeld effectief als een persbericht

wordt uitgegeven over de start van een consultatie. Het grootste aantal reacties op een consultatie bedroeg 2082. Er zijn ook een paar voorstellen geweest waarop geen enkele reactie is ontvangen. In de bijlage is bij elke consultatie het totaal aantal ontvangen reacties vermeld.

De herkomst van de reacties verschilt per consultatie. Zowel particulieren als bedrijven en maatschappelijke instellingen reageerden. Het onderwerp en de mate waarin burgers en bedrijven weten dat een voorstel bestaat lijken hierbij bepalend te zijn. Bij diverse consultaties is gebleken dat doelgroepen zijn bereikt die anders niet bij consultaties betrokken worden. Dan gaat het vaak om kleine ondernemers en om particulieren.

Feedback

Na afloop van een consultatie moest een kort verslag worden gemaakt over de belangrijkste resultaten van de internetconsultatie en de veranderingen die als gevolg hiervan in het voorstel zijn aangebracht. Dit is een belangrijke vorm van feedback naar individuele personen en organisaties die een reactie hebben gegeven. Het verslag diende op www.internetconsultatie.nl te worden geplaatst, nadat de ministerraad het voorstel van wet of voorstel voor een algemene maatregel van bestuur had behandeld of de minister het voorstel voor een ministeriële regeling had goedgekeurd.

Gebleken is dat het plaatsen van deze verslagen op de site vaak lang achterwege blijft, al is dit mede afhankelijk van het moment waarop de ministerraad een besluit neemt over het voorstel. Ook de omvang en de detaillering van de gepubliceerde verslagen op hoofdlijnen variëren nogal. Dit is een verbeterpunt, omdat verwacht mag worden dat het instrument alleen betekenis zal houden voor de samenleving als binnen enkele maanden zichtbaar wordt gemaakt, hetgeen met de inbreng is gedaan. Het is de verantwoordelijkheid van ieder ministerie hier aandacht voor te houden.

Openbaarheid reacties

De minimum consultatietermijn van vier weken wordt over het algemeen gehanteerd en regelmatig wordt een langere reactietermijn gegeven dan de maximale consultatietermijn van 12 weken, bijvoorbeeld in een vakantieperiode. Reacties worden doorgaans aan het einde van de consultatie op de website geplaatst. Niet alle reacties worden gepubliceerd op de website. Als een inspreker bezwaar maakt tegen publicatie wordt zijn bijdrage niet openbaar gemaakt, maar wel benut om eventueel het voorstel te verbeteren.

2. Evaluatie

De evaluatie van het rijksbreed experiment was grotendeels kwalitatief, naast de hiervoor aangegeven kwantitatieve gegevens over bijvoorbeeld het aantal geconsulteerde regelingen, de ontvangen reacties per voorstel en het totaal aantal bezoekers van de website. Voor de kwalitatieve evaluatie zijn de ervaringen van insprekers en de ervaringen van de medewerkers bij de ministeries die betrokken waren bij internetconsultaties op diverse manieren geïnventariseerd en geanalyseerd. Aan alle insprekers, die vanaf de start van het experiment in juni 2009 hebben deelgenomen aan een of meer internetconsultaties, zijn aan het einde van elke consultatie drie evaluatievragen voorgelegd, die facultatief konden worden beantwoord. De eerste vraag betrof het oordeel van de inspreker over de gebruiksvriendelijkheid van het systeem. De tweede vraag ging over de begrijpelijkheid van de aangeboden informatie en met de derde werd geïnformeerd naar de bereidheid van insprekers medewerking te verlenen aan een vervolgonderzoek om het experiment te evalueren. Ongeveer tweederde van de insprekers heeft deze evaluatie vragen beantwoord, waarvan een deel bereid bleek mee te werken aan een vervolgonderzoek. Vervolgens hebben deze insprekers een korte digitale vragenlijst ontvangen om meer specifiek inzicht te krijgen in de wensen voor de verdere ontwikkeling van de website voor internetconsultatie.

De ervaringen van de medewerkers zijn verzameld aan de hand van de evaluatieformulieren die na de afronding van de consultatie zijn ingevuld. Met de coördinatoren voor internetconsultatie bij de ministeries zijn groepsgesprekken gehouden.

Hierna wordt verslag gedaan van de opgedane ervaringen in relatie tot de doelen die het kabinet met het experiment voor ogen had: het verkrijgen van inzicht in de meerwaarde van internetconsultatie en de capaciteit en tijd die de inzet van internetconsultatie kost. Op basis van de evaluatie kan geen algemeen oordeel worden gegeven over de mate waarin internetconsultatie een bijdrage heeft geleverd aan de kwaliteit van de geconsulteerde voorstellen.

- **Meerwaarde van internetconsultatie**

Transparantie wetgevingsproces

Uit de beantwoording van de vragen over het instrument internetconsultatie door insprekers blijkt dat de openheid rond voorstellen voor wet- en regelgeving wordt gewaardeerd. De website wordt niet alleen bezocht door mensen die reacties geven op voorstellen. Er zijn ook veel bezoekers die vooral informatie wensen over het wetgevingsproces en over de wetgeving die in de maak is. Hieruit blijkt dat internetconsultatie burgers bedrijven en maatschappelijke instellingen niet alleen informatie geeft over lopende en afgeronde consultaties over ontwerpregelingen, maar dat zij hierdoor ook beter inzicht krijgen in de duur en de fasen van een wetgevingsproces.

Driekwart van de insprekers oordeelt positief over de begrijpelijkheid van de in de consultatie aangeboden informatie. Zij waarderen de helderheid, de overzichtelijkheid, de duidelijkheid, de beknoptheid en de eenduidigheid van de samenvatting en de uitleg. Op een aantal punten vindt men verbeteringen wenselijk. Het taalgebruik dient minder ambtelijk, technisch en juridisch te zijn en meer te worden afgestemd op de gewone burger. Men wil graag uitleg

over hoe iets nu is geregeld, hoe dit gaat veranderen door het voorstel en waarom. Daarbij dient ook duidelijk te worden aangegeven wat de verwachte gevolgen voor doelgroepen zijn. Insprekers benadrukken voorts de wenselijkheid van een samenvatting of toelichting op de wetteksten of delen daarvan teneinde de regeling en de problematiek goed te kunnen doorgronden.

Veel insprekers geven aan dat de transparantie nog niet voldoende is gediend met het beschikbaar stellen van informatie op de website voor internetconsultatie. Zij zijn van mening dat het instrument meer actief en gericht onder de aandacht van doelgroepen moet worden gebracht. De mate en wijze van communicatie rond een consultatie blijkt echter nogal te variëren per ministerie en per consultatie. De meeste medewerkers hebben bij de bekende belanghebbenden via mail of brief aandacht gevraagd voor de internetconsultatie. Een vijfde heeft een persbericht doen uitgaan en eenzelfde deel heeft op de site van het departement melding gemaakt van de start van een internetconsultatie. Aan een vijfde van de internetconsultaties is in het geheel geen publiciteit gegeven.

Reageren op voorstellen

Driekwart van de insprekers oordeelt positief tot zeer positief over het gemak waarmee men via de website kan reageren op voorstellen. Een minderheid is neutraal of kritisch. Veel bijdragen, ook de kritische, beginnen met een positief oordeel over het initiatief en de website. Men waardeert de goede en snelle werking van de website en het feit dat het gemakkelijk is om een reactie te geven. Tegelijkertijd zijn suggesties voor verbetering gedaan. Het geven van een reactie zou nog eenvoudiger moeten zijn en het aantal schermen en stappen zou verminderd moeten worden. Ook zou men graag vooraf meer informatie krijgen over de stappen die nodig zijn om een reactie te kunnen geven. Diverse insprekers vinden dat meer differentiatie nodig is in de mogelijkheden om een reactie te geven. Een vaker genoemde suggestie is de mogelijkheid een bijdrage te leveren in de vorm van een steunbetuiging

aan of afkeuring van de reacties van andere insprekers. Tenslotte vinden nogal wat insprekers dat het mogelijk zou moeten zijn om anoniem te reageren.

Vaak wordt gevraagd om snelle feedback op de gegeven reactie. Insprekers geven aan dat participatie moet worden beloond, bijvoorbeeld met een snelle publicatie van de ontvangen reacties. Dit heeft ook een positief effect op de dynamiek van het consultatieproces en de informatieve waarde van de site. Sommigen zien graag een apart overzicht van meest voorkomende reacties op een voorstel op de website. Daarnaast stellen insprekers het op prijs als er meer informatie op de website komt over de opbouw van de site, over hetgeen met de ontvangen reacties wordt gedaan en over de verdere planning van het voorstel.

Effectiviteit

Internetconsultatie blijkt vooral effectief te zijn bij wet- en regelgeving die verandering brengt in de rechten en plichten van burgers, bedrijven en instellingen of die grote gevolgen heeft voor de uitvoeringspraktijk. In de eerste plaats zorgt internetconsultatie voor het bereiken van nieuwe doelgroepen die anders niet zouden zijn bereikt. Driekwart van de medewerkers geeft aan dat één of meer nieuwe doelgroepen zijn bereikt. Daarbij gaat het vooral om kleine ondernemers en particulieren.

De inhoud van de ontvangen reacties is naar de mening van de medewerkers een tweede belangrijke reden om internetconsultatie uit te voeren. Tweederde van de medewerkers geeft aan bruikbare reacties te hebben ontvangen. Soms geven insprekers alleen aan dat men het een goed of juist een slecht voorstel vindt, maar veel vaker geeft men concrete suggesties tot verbetering of aanvulling van voorstellen. De opmerkingen hebben betrekking op juridische en beleidsaspecten. Suggesties zijn niet altijd bruikbaar of relevant voor het betreffende voorstel, maar maken bijvoorbeeld duidelijk dat de toelichting op het voorstel verbeterd moet worden om helder te maken wat de regeling beoogt en betekent. Van de medewerkers die aangeven bruikbare reacties te

hebben ontvangen heeft de helft de toelichting aangepast. Ruim een derde heeft naar aanleiding van de internetconsultatie de regeling aangepast. In de derde plaats vinden de medewerkers dat de reacties die met internetconsultatie worden verkregen beter inzicht geven in de standpunten van doelgroepen ten aanzien van specifieke onderdelen van een regeling. De ontvangen reacties maken bijvoorbeeld duidelijk welke regels door welke doelgroepen worden ervaren als onnodig belastend en soms worden ook suggesties gedaan hoe zaken minder belastend geregeld kunnen worden. In een aantal gevallen is door medewerkers telefonisch of via e-mail contact gezocht met deelnemers aan de consultatie, vanwege de inhoud van de reactie of vanwege een vraag die werd gesteld. Soms is er naar aanleiding van ontvangen reacties meer informatie verschaft over een voorstel in de vorm van veelgestelde vragen en antwoorden, bijvoorbeeld via de website van het betreffende ministerie. Daarnaast worden naar aanleiding van de consultaties regelmatig vragen gesteld over het wetgevingsproces en de verwachte datum van inwerkingtreding van een voorstel.

Tenslotte denken sommige medewerkers dat internetconsultatie mogelijk andere vormen van consultatie in het wetgevingsproces kan vervangen maar op basis van de opgedane ervaringen is nog niet duidelijk in hoeverre dit het geval kan zijn. Bij een enkel ministerie is, vanwege opgedane ervaringen met internetconsultatie in het kader van het experiment, belangstelling om internetconsultatie ook in te zetten voor andere voorstellen dan voorstellen voor wet- en regelgeving, bijvoorbeeld beleidsvoorstellen. Dit viel buiten de scope van het uitgevoerde experiment, maar deze mogelijkheid zal worden verkend.

- **Capaciteit en tijd uitvoering internetconsultatie**

Capaciteit- en tijdsbeslag

Het bleek niet eenvoudig om binnen ministeries voldoende voorstellen te selecteren voor internetconsultatie. Veel medewerkers waren sceptisch over de meerwaarde en vreesden dat het uitvoeren van internetconsultatie veel extra tijd en capaciteit zou vergen. Uit het experiment blijkt dat de meeste medewerkers die wel een of meer consultaties hebben uitgevoerd of hierbij betrokken waren, internetconsultatie om verschillende redenen een waardevolle aanvulling vinden op de bestaande mogelijkheden voor consultatie bij de voorbereiding van wetgeving. Tegelijkertijd kost het uitvoeren van een internetconsultatie wel extra capaciteit van de ministeries. Het extra capaciteitsbeslag is mede afhankelijk van de complexiteit van het voorstel en de inhoud en omvang van de respons. Een kwart van de medewerkers die een internetconsultatie heeft uitgevoerd, heeft hieraan 40 uur of meer besteed, maar ruim een derde van de medewerkers heeft ongeveer acht uur besteed. Het verwerken van de respons heeft de meeste tijd gevraagd. Van de medewerkers die het evaluatieformulier hebben ingevuld heeft bijna de helft de meeste tijd besteed aan de verwerking van de respons. Op de tweede plaats volgt het schrijven van de teksten voor het consultatieformulier. Het werken met de website is voor een vijfde van de medewerkers de meest tijdrovende activiteit geweest. Als ook andere collega's tijd hebben besteed aan de consultatie, bijvoorbeeld een bijdrage aan het verwerken van de respons en het schrijven van teksten voor het voorstel of de toelichting, dan is dat gemiddeld ongeveer vier uur per persoon geweest. Het totale capaciteitsbeslag voor het uitvoeren van een internetconsultatie zou naar de mening van medewerkers wel beter verdeeld kunnen worden, bijvoorbeeld als de communicatie over een internetconsultatie wordt uitgevoerd in samenwerking met medewerkers van de directie voorlichting. Dit is ook van belang voor het beantwoorden van alle vragen die door burgers, bedrijven en instellingen worden gesteld over geconsulteerde voorstellen. Daarnaast is gebleken dat medewerkers behoefte kunnen hebben aan opleiding en ondersteuning, bijvoorbeeld om meer publieksgerichte teksten te kunnen schrijven.

Er zijn geen directe aanwijzingen dat internetconsultatie de duur van het wetgevingsproces verlengt. De ervaring is dat internetconsultatie vaak in de tijd wordt gecombineerd met andere vormen van consultatie. Diverse medewerkers zien mogelijkheden om in de toekomst tijd te besparen door de bestaande schriftelijke raadpleging van belanghebbende partijen, zoals belangen- of beroepsorganisaties, indien mogelijk ook via de internetconsultatie te laten lopen.

Medewerkers vinden wel dat de inzet van internetconsultatie meerwaarde moet hebben. Gelet op de capaciteit die internetconsultaties vragen dient in een vroegtijdig stadium van een beleid- en wetgevingstraject een inschatting te worden gemaakt van de meerwaarde van de inzet van internetconsultatie over een voorstel. Daarnaast kunnen er andere redenen zijn om internetconsultatie achterwege te laten, bijvoorbeeld bij spoed- of noodregelgeving, om tijdige implementatie te kunnen realiseren, om de staatsveiligheid te beschermen of om calculerend gedrag te voorkomen.

Gebruiksgemak website voor medewerkers

De medewerkers waarderen het gebruiksgemak van de website www.internetconsultatie.nl omdat zij vanaf hun werkplek zelf regelingen op de website kunnen plaatsen en de ontvangen reacties kunnen lezen en verwerken. Diverse medewerkers geven aan dat zij om die reden de website ook graag zouden gebruiken voor andere consultaties via internet, bijvoorbeeld beleidsvoorstellen. De website zou op diverse punten verder verbeterd kunnen worden om het gebruiksgemak voor medewerkers te vergroten. Genoemd worden het verwijderen van tijdsloot op de invoer, het kunnen gebruiken van meer standaard teksten op de site, het terugvinden van gesloten consultaties, het verbeteren van de samenwerkmogelijkheden bij de verwerking van de ontvangen reacties en een duidelijke vermelding van het feit dat na sluiting van de consultatietermijn geen reacties meer kunnen worden gegeven.

Bijlage Overzicht geconsulteerde regelingen per ministerie

Hieronder zijn de geconsulteerde regelingen vermeld per ministerie, alsmede het aantal ontvangen reacties (peildatum: 1 juni 2011). Voor voorstellen van inmiddels gefuseerde ministeries is tussen haakjes het voorheen verantwoordelijke ministerie vermeld. Niet alle reacties worden gepubliceerd op de website. Als de deelnemer bezwaar maakt tegen publicatie wordt zijn bijdrage niet openbaar gemaakt op de website. Om die reden zijn onderstaande getallen niet noodzakelijk gelijk aan het aantal reacties dat op de website is gepubliceerd.

Naam voorstel	Ministerie	Aantal reacties
1. Kostenverevening broeikasgassen	IenM (VROM)	5
2. Ministeriële regeling plankosten exploitatieplan	IenM (VROM)	34
3. Regeling algemeenverbindendverklaring milieu- overeenkomsten	IenM (VROM)	2
4. Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden	ELenI (LNV)	10
5. Ontwerpbesluit houdende regels met betrekking tot dierlijke producten	ELenI (LNV)	53
6. Ontwerpbesluit houdende regels met betrekking tot het houden van dieren	ELenI (LNV)	2
7. Ontwerpbesluit houdende regels met betrekking tot diergeneeskundigen	ELenI (LNV)	2
8. Besluit houdende regels met betrekking tot bedrijfsmatige activiteiten met gezelschapsdieren	ELenI (LNV)	31
9. Verlenging algemeenverbindendverklaring handel in gewasbeschermingsmiddelen	ELenI (LNV)	0
10. Wijziging Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden en enige andere besluiten i.v.m. implementatie EU regelgeving	ELenI (LNV)	6
11. Wetsvoorstel kwaliteitsverbetering (voortgezet) speciaal onderwijs.	OCW	7
12. Diplomaregister: met DigiD zijn nepdiploma's passé	OCW	39

13. Wijziging Examenbesluit beroepsopleidingen WEB inzake competentiegerichte kwalificatiestructuur	OCW	21
14. Wetsvoorstel centrale eindtoets en leerling-onderwijs volgsysteem primair onderwijs	OCW	224
15. Wet tot wijziging van de archiefwet 1995	OCW	6
16. Passend onderwijs	OCW	2082
17. Wijziging Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o, Besluit staatsexamens vwo-havo-mavo 2000 en Inrichtingsbesluit W.V.O. i.v.m. een technische actualisatie	OCW	1
18. Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met het uitbreiden en verduidelijken van de mogelijkheden tot benoeming of tewerkstelling van leraren in het voortgezet onderwijs	OCW	17
19. Wijziging besluit universele dienstverlening en eindgebruikersbelangen	ELenI (EZ)	0
20. Wetsvoorstel implementatie Europees regelgevend kader elektronische communicatie (NRF).	ELenI (EZ)	136
21. Ontwerpbesluit houdende regels ter uitvoering van de Warmtewet	ELenI (EZ)	19
22. Ontwerpregeling houdende regels ter uitvoering van het Warmtebesluit	ELenI (EZ)	3
23. Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA)	ELenI (EZ)	61
24. Wijziging van de Mijnbouwwet (aanpassing van het vergunningsstelsel voor opsporen en winnen van aardwarmte)	ELenI (EZ)	7
25. Besluit houdende regels over op afstand uitleesbare energiemeters	ELenI (EZ)	5
26. Wijziging Wet -informatie-uitwisseling ondergrondse netten	ELenI (EZ)	5
27. Amvb ter uitvoering van het wetsvoorstel tot Wijziging van de Telecommunicatiewet, i.v.m. de implementatie van gewijzigd Europees regelgevend kader voor elektronische communicatie	ELenI (EZ)	14
28. Regeling afsluitbeleid voor kleinverbruikers van elektriciteit en gas	ELenI (EZ)	6
29. Regeling van de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van, houdende regels inzake de voorwaarden voor gegevensbeheer en afdracht elektriciteit en gas	ELenI (EZ)	6
30. Regeling tot wijziging van de Regeling tariefstructuren en voorwaarden gas (amendment to the decree Tariff structures and conditions gas)	ELenI (EZ)	5
31. Besluit veiligheid lage druk gastransport	ELenI (EZ)	1

32. Wijziging Regeling kwaliteitsaspecten netbeheer elektriciteit en gas (MRQ).	ELenI (EZ)	3
33. Wijziging van de Regeling universele dienstverlening en eindgebruikersbelangen	ELenI (EZ)	4
34. Regeling tot wijziging van de Regeling informatie-uitwisseling ondergrondse netten (RION)	ELenI (EZ)	4
35. Aanpassing Wet handhaving consumentenbescherming	ELenI (EZ)	5
36. Aanbestedingswet op het gebied van Defensie en veiligheid.	ELenI (EZ)	4
37. Wijziging Vrijstellingsregeling afwijkend gebruik frequentieruimte IVD	ELenI (EZ)	Lopend
38. Regeling tot wijziging van de Regeling tariefstructuren en voorwaarden gas	ELenI (EZ)	Lopend
39. Herziening van de Beleidsregel Ingeraal Beheerplan Noordzee 2015	Lopend	1
40. Voorontwerp van een Wet overbruggingsuitkering	SZW	11
41. Voorontwerp van een wet mogelijkheid vervroeging ingangsdatum ouderdomspensioen	SZW	27
42. Voorontwerp van een wet duurzame inzetbaarheid in arbeid	SZW	58
43. Besluit basishulpverlening	SZW	25
44. Governance van de pensioenfondsen	SZW	16
45. Voorstel van wet tot wijziging van de Wet op het financieel toezicht en enige andere wetten	FIN	4
46. Ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit bestuurlijke boetes financiële sector, het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft en het Besluit prudentiële regels Wft 2011	FIN	2
47. Uitvoeringsregeling Loonbelasting 2011	FIN	61
48. Wijziging van de Algemene wet inzake rijksbelastingen in verband met de openbaarheid van belastingrechtspraak	FIN	42
49. Ontwerpbesluit houdende wijziging van o.a. Besluit bestuurlijke boetes financiële sector, het Besluit definitiebepalingen Wft, het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft. 2012	FIN	22
50. Wetsvoorstel bijzondere maatregelen financiële ondernemingen	FIN	47
51. Ontwerp van wet, houdende bepalingen over het accountantsberoep, de Nederlandse beroepsorganisatie van accountants en de Commissie eindtermen accountantsopleiding	FIN	26
52. Consultatie Vakbekwaamheidsbouwwerk	FIN	13
53. Ontwerp-besluit houdende wijziging van enkele algemene maatregelen van bestuur op het gebied van het financieel toezicht in verband met de		

implementatie van richtlijn nr. 2009/110/EG	FIN	3
54. Anti-Counterfeiting Trade Agreement	FIN	61
55. Wet topinkomens	BZK	19
56. Wet basisregistratie personen	BZK	5
57. Besluit sollicitatieplicht Appa voor bewindspersonen en decentrale politieke ambtsdragers	BZK	0
58. Wijziging van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur en de Wet op de kansspelen	BZK	4
59. Wet College voor mensenrechten en gelijke behandeling	BZK	7
60. Rijkswet op het Nederlanderschap ter aanscherping van de voorwaarden voor verkrijging en verlening van het Nederlanderschap	BZK	52
61. Algemene wet gelijke behandeling	BZK	21
62. Besluit tot wijz. van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten t.u.v. verordening (EG) nr. 1082/2006 van het Eur. Parl. en de Raad van 5 juli 2006 betr. een EGTS	BZK	1
63. Wijziging Grondwet i.v.m. staatkundige positie BES-eilanden	BZK	3
64. Wet tot wijziging van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers, de Wet vergoedingen leden Eerste Kamer en enkele andere wetten	BZK	2
65. Wet gebruik Friese taal	BZK	157
66. Oplegging van gedoogplichten voor het aanleggen, in stand houden, veranderen, verplaatsen of opruimen van werken van algemeen belang	IenM (VenW)	7
67. Wijziging besluit personenvervoer 2000 in verband met het verstrekken van actuele gegevens ten behoeve van reisinformatiesystemen en enkele andere onderwerpen.	IenM (VenW)	2
68. Besluit tot wijziging van het Besluit bewijzen van bevoegdheid voor de luchtvaart in verband met de invoering van de aantekening Procedural Control (PRO)	IenM (VenW)	0
69. Regels over de aanleg, het beheer, het gebruik en de veiligheid van lokale spoorwegen	IenM (VenW)	15
70. Herziening van de Beleidsregel Ingeeraal Beheerplan Noordzee 2015	IenM (VenW)	1
71. Wetsvoorstel rechtsbijstand en politieverhoor Rechtsbijstand	VenJ	Lopend
72. Wijziging van de Wet van 30 september 2010 tot invoering van een nieuw griffierechtenstelsel in burgerlijke zaken	VenJ	2
73. Wijziging van de Gemeentewet, de Wet wapens en munitie en de Politiewet 2001	VenJ	3
74. Wijziging van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke	VenJ	4

Rechtsvordering teneinde de collectieve afwikkeling van massaschade verder te vergemakkelijken		
75. Partiële wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten	VenJ	2
76. Besluit onderzoek en oordeel gelijke behandeling	VenJ	12
77. Wetswijziging Wet veiligheidsregio's aangaande de regionalisering van de brandweer	VenJ	8
78. Wijziging van de Wet op de rechterlijke indeling, de Wet op de rechterlijke organisatie en diverse andere wetten i.v.m. de vermindering van het aantal arrondissementen en ressorten Wet herziening	VenJ	10
79. Wetsvoorstel houdende aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de wijziging van het recht op inzage, afschrift of uittreksel van bescheiden	VenJ	8
80. Aanpassing van wetgeving en vaststelling van overgangsrecht in verband met de herziening van de maatregelen van kindbescherming	VenJ	0
81. Wetsvoorstel versterking bestrijding computercriminaliteit	VenJ	1093
82. Wijziging van de Auteurswet en de Wet op de naburige rechten in verband met de aanpassing van het auteurscontractenrecht	VenJ	77
83. Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet op de economische delicten in verband met het openbaar maken van de balans en de staat van baten en lasten door stichtingen	VenJ	31
84. Wet houdende enige aanpassingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met het invoeren van de mogelijkheid van elektronische indiening van een dagvaarding	VenJ	0
85. Besluit houdende wijziging van het Besluit kostenvergoeding rechten betrokkene Wbp, het Meldingsbesluit Wbp en het Vrijstellingsbesluit Wbp in verband met vermindering van administratieve lasten	VenJ	0
86. Wijziging Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en het Burgerlijk Wetboek inzake het transparanter en voor een breder publiek toegankelijk maken van de executoriale verkoop van onroerende zaken	VenJ	7
87. Implementatie EU kaderbesluit recidive in strafzaken	VenJ	26
88. Besluit van de Minister van Justitie van [], houdende een verlenging van de uitzondering van het volgrecht van erfgenamen van overleden kunstenaars	VenJ	5
89. Wet prejudiciële vragen aan de Hoge Raad	VenJ	17
90. Wijziging van de wet van 2 mei 1990 tot uitvoering van het op 20 mei 1980 te Luxemburg tot stand gekomen Europese verdrag betreffende de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen inzake het gezag over kinderen en betreffende het herstel van het gezag over kinderen, uitvoering van het op 25 oktober 1980 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag inzake de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen alsmede algemene bepalingen met betrekking tot verzoeken tot teruggeleiding van ontvoerde kinderen over de Nederlandse grens en de uitvoering daarvan en van de Uitvoeringswet internationale kindbescherming	VenJ	1
91. Wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de normering van de vergoeding voor kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte	VenJ	25
92. Besluit houdende regels ter normering van de vergoeding voor kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte	VenJ	6

93. Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het ontstaan van het moederschap van rechtswege van en de mogelijkheid van erkenning door de vrouwelijke partner van de moeder	VenJ	22
94. Voorstel van wet ter verruiming van de mogelijkheden tot opsporing en vervolging van internationale misdrijven	VenJ	0
95. Wetsvoorstel Wijziging van Boek 2 BW in verband met de aanpassing van het enquêterecht	VenJ	17
96. Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering in verband met de invoering van een rechterlijke vrijheidsbeperkende maatregel	VenJ	9
97. Wijziging speelautomatenbesluit 2000	VenJ	2
98. Wetsvoorstel tot wijziging van enige bepalingen van Boek I van het burgerlijk Wetboek inzake curatele, onderbewindstelling ter bescherming van meerderjarigen en mentorschap	VenJ	33
99. Verzamelwet van rechtswege verleende vergunning	VenJ	3
100. Verzamelbesluit van rechtswege verleende vergunning	VenJ	1
101. Ambtelijk voorontwerp bevoegdheden tot aanpassing en terugvordering van bonussen van bestuurders	VenJ	11
102. Wijziging van de Uitvoeringswet verordening Europese betalingsbevelprocedure in verband met de concentratie van de Europese betalingsbevelprocedure bij de rechtbank 's-Gravenhage	VenJ	3
103. Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering teneinde nader inhoud te geven aan het beginsel van openbaarheid van de behandeling van zaken betreffende personen- en familierecht	VenJ	3
104. Wijziging van de Advocatenwet, de Wet op de rechterlijke organisatie en enige andere wetten ter versterking van de cassatierechtspraak	VenJ	4
105. Wijziging van de Wet op de jeugdzorg in verband met de verplichting tot het gebruik van het burgerservicenummer in de jeugdzorg	VWS	3